

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ТА ЕТНОЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ

УДК: 811.134.2:81'42

БЕРДИШЕВА Я.В., ТЄЛКОВА О.В.
(Запорізький національний університет)

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ КОНЦЕПТУ JARDÍN В ІСПАНОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

У статті розглядаються лінгвокультурні особливості вербалізації концепту JARDÍN в іспаномовній картині світу. На матеріалі іспанської та латиноамериканської поезії виділяються основні домінуючі риси ядра та периферії досліджуваного концепту.

Ключові слова: вербалізація, концепт, мовна картина світу, сад.

Бердышева Я.В., Телкова О.В. Лингвокультурные особенности объективации концепта JARDÍN в испанской языковой картине мира. В статье рассматриваются лингвокультурные особенности вербализации концепта JARDÍN в испанской языковой картине мира. На материале испанской и латиноамериканской поэзии выделяются основные доминантные черты ядра и периферии исследуемого концепта.

Ключевые слова: вербализация, концепт, языковая картина мира, сад.

Berdysheva Y., Tielkova O. Linguocultural peculiarities of verbalization of the concept «garden» in Spanish lingual picture. Linguocultural peculiarities of verbalization of the concept «garden» in Spanish lingual picture are analyzed. Using the material of Spanish and Latin American poetry, the main dominant features of nexus and periphery of this concept are singled out.

Key words: verbalization, concept, lingual picture, garden.

В останні десятиліття в сучасній лінгвістиці все більше уваги приділяється терміну «концепт» і методам його дослідження. У своїх роботах провідні лінгвісти розробляють методики концептуального аналізу, типології концептів, визначають їхні характерні особливості (Арутюнова Н.Д., Вежбицька А., Воркачов С.Г., Кубрякова О.С., Приходько А. М., Степанов Ю.С., Селіванова О.О., Попова З.Д., Стернін Й.А.). Увагу вчених привертають перш за все концепти, що найтісніше пов'язані з культурою народу і найяскравіше відбивають специфіку його колективної свідомості.

Саме таким видається концепт JARDÍN (сад), який вбирає в себе універсальні і специфічні риси та віддзеркалює особливості національного бачення світу. Сад – це не просто земельна ділянка, на якій ростуть певні рослини, це – особливе місце, де людина відчуває свою єдність з природою і відпочиває душою. Для багатьох – це місце, де живуть спогади і близькі люди, яких вже немає поряд (Ярослав Івашкевич «Сади»), для інших – символ старого життя, безкорисного ставлення до природи (Антон Чехов «Вишневий сад»). Символьне віддзеркалення цілої історичної та літературної доби також знаходить своє відтворення через образ саду (Борис Соколов «Сади Серебряного века»). Сад стає символом життя і смерті, незламної волі і відродження в поезії Володимира Сосюри.

До дослідження концепту САД вже неодноразово звертались лінгвісти, даний концепт аналізувався на матеріалі англійської та староукраїнської мов: Тетяна Луньова Концепт «САД» у романі Таша «The Harmony Silk factory» [Луньова 2008], Ірина Мурдза Вербалізація концепту «САД» у староукраїнській мові [Мурдза 2012], Ірина Мурдза Концепт саду в романі Любові Голоти «Епізодична пам'ять» [Мурдза 2014]. Таким чином, **актуальність** цієї статті обумовлена зростаючим інтересом лінгвістів до дослідження концепту САД, що є одним з провідних лінгвокультурних концептів, і необхідністю виявити лінгвокультурну специфіку концепту JARDÍN, який ще не ставав об'єктом лінгвістичних розвідок на матеріалі іспанської мови.

Об'єктом дослідження у статті виступає концепт JARDÍN, **предметом** є лінгвокультурні особливості вербалізації цього концепту в іспанській мовній картині світу.

Мета статті полягає в розкритті лінгвокультурної специфіки концепту JARDÍN та

аналізі лексичних одиниць, які відображають іспанський національний менталітет. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання наступних завдань:

- розкрити особливості іспанського саду як об'єкту лінгвокультурологічного дослідження;

- виявити основні домінуючі риси ядра та периферії досліджуваного концепту на матеріалі іспанської та латиноамериканської поезії.

Слід почати з того, що Іспанія завжди була і є точкою перетину східної та західної культур. У ході історії на її території проживали різні народи, як європейські, так і азіатські, і суміш цих культур проявляється дуже оригінально та інтенсивно саме в мистецтві саду. До географічного та кліматологічного розмаїття додається також вплив завоювань та війн: римляни та араби зробили найбільший внесок у формування концепції саду, під їх впливом сформувався архетип іспанського саду, який є не тільки джерелом корисних рослин і плодів, але також і об'єктом насолоди і гармонії, земним уособленням раю. Поєднання малих архітектурних форм і природи у саду як основний принцип садово-паркового мистецтва було також принесено на Іберійській півострів завойовниками. Відношення до води — це окрема розмова, тому що неможливо говорити про сад окремо від водних ресурсів. І хоча мусульмани в цьому сенсі були експертами, римляни також вважали воду невід'ємною частиною саду та джерелом родючості. Але якщо вода була необхідним компонентом, то її надлишок — ні. Саме тут можна казати про появу чуттєвих та естетичних складових саду. Римляни шукали прохолоду, гомін, можливість близького розташування річок, але не завжди це було можливо. В цьому випадку їх створювали штучно. Будували освітлювальні фонтани. З'являється все розмаїття садових скульптур: сатири, німфи, дельфіни та міфологічні герої, все те, що і зараз можна спостерігати в садах Іспанії [Carmen Añón 2000, с. 8-9].

Сутність римської цивілізації, їх спосіб життя, їх сади вплинули на культуру вестготів, а пізніше і на мусульманську культуру. До всього цього додалося знання мусульман про культуру Далекого Заходу. Сади Іспанії є найдавнішими з усієї Європи. Любов до дерев, рослин та квітів, прагнення створити сад тінистим та освіжаючим, символом раю втілюється в чуттєвих та неперевершених садах Patio de los Naranjos, la Alhambra, el Generalife, el Alcázar de Sevilla, Madinat al - Zahra [Carmen Añón, с.9].

Мистецтво іспанського саду також мало місце в період середньовіччя, про що свідчить чудова мініатюра «Cantigas de Santa María» Альфонсо X Мудрого та описи садів, що збереглися. В ілюстраціях книги «El libro de Horas» королеви Ізабели Католицької можна знайти вражаючі зображення саду з доглянутими рослинами і деревами.

Епоха Відродження співпадає з періодом могутності іспанської імперії. В період правління короля-садівника Феліпе II («el rey jardinero») іспанський сад перевітлюється, над його створенням працюють видатні скульптори та архітектори. В результаті їх кропіткої роботи на території всього Іберійського півострова з'являються справжні шедеври садового мистецтва: La Granjilla, El Escorial, Aranjuez, Valsaín, la Casa de Campo, El Pardo [57, с. 10-11]. В період правління Карлоса III та Карлоса IV створюються дивовижні сади в неокласичному стилі, такі як Real Jardín Botánico de Madrid, la Casita del Príncipe de El Pardo, El Escorial, Boadilla del Monte.

Новий ландшафтний стиль з'являється в Іспанії пізніше і не знаходить широкого схвалення, можливо через орографію та клімат країни, що могли ускладнити створення такого типу садів. Першими прикладами садів нового типу є jardín del Príncipe, de Aranjuez, el Capricho, la Alameda de Osuna. XX століття починається з побудови Park Güell, геніального витвору мистецтва Антоніо Гауді, який започаткував новий стиль садів [Carmen Añón, с.11].

Також на початку XX століття з'являється нове поняття: історичний сад або сад художній (естетичний). І саме Хавьер де Вінтхаузен, видатний севільський садівник та художник, зробив все задля того, щоб вивести мистецтво саду на новий рівень та перетворити його на чудовий витвір мистецтва. Завдяки цьому завзятому художнику

іспанський сад отримав новий статус та почав вважатися частиною культурної спадщини народу [Carmen Añón, с.12].

Таким чином, сад є унікальним, неповторним свідоцтвом, окремою історією, що відображає суспільство та культуру, створену та пережиту цим суспільством. І одним з найкращих способів зрозуміти цю культуру — це знаходитися серед цих витворів мистецтва, бути не пасивним глядачем, а активним, насолоджуватись близькістю цих витворів мистецтва та завуальованими повідомленнями їх творців.

Концепт JARDÍN є одним з найважливіших лінгвокультурних концептів в іспанській картині світу. Як було зазначено вище, саме сад увібрав у себе всі особливості культури іспанської нації та є дзеркалом усіх історичних періодів.

З давніх-давен образ природи займав одне з провідних місць в літературі та поезії зокрема. Завдяки образам природи поети незалежно від своєї національної приналежності передавали свої почуття, ставлення до світу, висловлювали захоплення та милування оточуючим світом. Іспанці не є виключенням. Ісламська культура відрізнялася особливою любов'ю до природи, що проявлялася не тільки в створенні рясних садів, що прикрашали міста, особливо андалузські, але і в бажанні насолодитися цими пейзажами і отримати заряд енергії від їх близькості [Centro Virtual Cervantes] .

Таким чином, з другої половини X століття у представників суспільства ісламського світу з'явився звичай виїжджати на природу та насолоджуватися її близькістю. Часто можна було побачити сімейні пікніки вздовж річок. В результаті це хобі, започатковане вищим соціальним класом, сприяло появі поетичного руху, в якому квіти та сади стали центральними персонажами. Садовий поетичний жанр був відомий як *rawdyyuat* (з *rawd*, «сади» в арабській мові). В рамках цього жанру виділявся окремо жанр «квіткові вірші», відомий як *nawriyyat*. Поети збагачували свої вірші величезною кількістю метафор про якість саду, його кольори, квіти, іноді занадто перебільшуючи, але робили це з великою майстерністю, наприклад:

Cuántas veces he ido en hora temprana a los jardines:

las ramas me recordaban la actitud de los amantes.

¡Qué hermosas se mostraban cuando el viento

las entrelazaba como cuellos!

Las rosas son mejillas; las margaritas, bocas

sonrientes, mientras que los junquillos reemplazan a los ojos (Ibn Hafis al-Yaziri, s. XI).

Любов до природи, захоплення та милування нею можна також прослідкувати в творчості багатьох іспанських та латиноамериканських поетів XIX-XX століття. І не просто до природи, а саме до саду. Сад ніби є місцем спокою, тиші та самотності, місцем для сповіді душі, дуже часто закоханої та втомленої. Сад є також об'єктом невтомної праці людини, яка докладає щоденних зусиль до його формування. Так, в однойменному вірші «Jardín» видатного іспанського поета Антоніо Мачадо сад є ніби результатом праці перукаря (настільки він ретельно доглянутий), в ньому ростуть жоржини, карликова пальма, мирт підстрижений, апельсинове дерево. Також присутня вода та такий декоративний елемент, як біла мушля, по якій з каменя тече вода:

En tu jardín hay dalias.

¡Malhaya tu jardín!... Hoy me parece

la obra de un peluquero,

con esa pobre palmerilla enana,

y ese cuadro de mirtos recortados...

y el naranjito en su tonel... El agua

de la fuente de piedra

no cesa de reír sobre la concha blanca.

Неодноразово у своїй творчості до саду звертався Мануель Мачадо. Так, у вірші «El

jardín gris» можна побачити зовсім інший сад: сад мертвий, сад старий, сад, в якому не віє вітер, в якому вода тхне, в якому на деревах не живуть птахи, та гілки не колишуться від вітру, «кладовище без могил». Тіні плюща контрастують з сумною білизою посушливих тротуарів, сад настільки сумний та занедбаний, що, дивлячись на нього, не відчуваєш жодної надії, жодного натхнення, не маєш жодних спогадів, немає місця нічому поетичному. А все чому? Тому що це сад без садівника, тобто без душі:

*¡Jardín sin **jardinero!**
¡Viejo jardín,
viejo jardín **sin alma,**
jardín **muerto!**
¡Tu **soledad** es tanta,
que no deja poesía a tu **tristeza!**
¡Llegando a ti, se muere la mirada!
Cementerio sin tumbas...
Ni una voz, ni recuerdos, ni esperanza.*

У збірці видатного чилійського поета Пабло Неруди «Jardín de invierno» ключовим виступає однойменний вірш. У даному творі зображено сад, який готується до зими, до зимнього сну. Літо скінчилось, настала осінь, йде зима. Поет виражає свої почуття, кажучи, що він знав, що троянда відцвіте, що кісточка персика засне, щоб потім знов відновитись. Сумна картина: листя, одягнуті в тишу та жовтий колір, все навколо ніби чогось чекає:

*Llega el invierno. Espléndido dictado
me dan las lentas **hojas**
vestidas de silencio y amarillo.
Yo supe que **la rosa** caería
y el hueso del **durazno** transitorio
volvería a dormir y a germinar.
La tierra vive ahora
tranquilizando su interrogatorio,
extendida la piel de su **silencio.***

У творчості іспанського поета Енріке Дієса Канедо можна знайти вірш під назвою «Oración en el jardín». Поет звертається до Бога з проханням відновити його так, як відновлюється кожного року сад після зимового сну. Він каже, що не хоче загинути як листя, також не хоче бути вічнозеленою рослиною, а хоче бути вільним від усього деревом. Поет приходить до Бога, віддаючи Йому всього себе, «desnudo como el árbol». Замість того прохає Його про новий «одяг» та благословення у вигляді дощу та сонця:

*Yo me quiero **morir** como se muere
todos los años el jardín, y luego
renacer de igual modo que renace
todos los años **el jardín.**
No me quiero morir como **las hojas,**
ni quiero ser **el árbol de perenne**
verdor adusto.
Aquí me tienes,
Señor, desnudo como **el árbol.** Dame
tu bautismo de **lluvias** y tu crisma
de **sol,** y dame vestiduras nuevas,
inmaculadas.*

У збірці Хуана Рамона Хіменеса, одного з наймайстерніших та талановитіших іспанських поетів, лауреата Нобелівської премії в області літератури «Jardines lejanos» можна знайти багато віршів, присвячених саду. Так, у вірші XXX з циклу «Jardines místicos» сад постає

похмурим: небо чорне, сумне і холодне, дерева неживі, закаменілі, гнізда пусті, вода застигла:

*El cielo azul está negro
de tristezas y de fríos.
Éstos son árboles yertos,
éstos son nidos vacíos...
... El oro triste y con lágrimas,
cuando el agua se ha dormido.*

Але це лише на перший погляд, тому що автор залишає собі і читачам надію, мріючи про чудовий сад, райський куточок з рожевими квітами, соловейком, що співає солодким та криштальним голосом. Вода надихає, допомагає позбавитися смутку, зігріває та змушує навіть мріяти про ліричного солов'я:

*Habrá, bajo un cielo claro,
un mágico paraíso
con flores rosas, con dulces
ruiseñores cristalinos...
Entonces el agua cae
sobre los ojos marchitos
y da sueño a las tristezas
y es amor y quita el frío...
Y hasta hace soñar con un
ruiseñor doliente y lírico,
que canta sobre la luna,
en el remanso de un río...*

У вірші II з циклу «Jardines galantes» сад є ідилічним місцем, місцем, де можна розслабитися, забути про все і просто насолоджуватись. Вірш починається з опису вечірньої мальви, сумної та солодкої, що прикрашає собою парки, перетворюючи їх на королівську розкіш:

*Hay un oro dulce y triste
en el malva de la tarde,
que da realeza a la bella
suntuosidad de los parques.*

Присутні також і дерева з зеленими весінніми бруньками:

*Y bajo el malva y el oro
se han recogido los árboles
verdes, rosados y verdes
de brotes primaverales.*

У фонтані хлюпає вода, ніби граючи якусь мелодію або нагадуючи плач:

*En el cáliz de la fuente
solloza el agua fragante,
agua de música y lágrima,
nacida bajo la hierba
entre rosas y cristales...*

Поет йде по саду і забуває про все, для нього існує лише світ зірок, крила янголів:

*... Ya el corazón se olvidaba
de la vida...; por los parques
todo era cosa de ensueño,
luz de estrellas, alas de ángeles...*

Тіло перетворюється на фіміам та пливе вздовж стежок з кущами роз:

*la carne se hacía incienso y penumbra
por las sendas de rosales...*

І тільки далекий, сумний, чуттєвий голос привернув до себе увагу: то співала жінка під супровід фортепіано. І не тільки привернув до себе увагу, але й змусив заплакати в тій розкоші парків:

*Y, de repente, una voz
melancólica y distante,
ha temblado sobre el agua
en el silencio del aire.
Es una voz de mujer
y de piano, es un suave
bienestar para las rosas
soñolientas de la tarde;
una voz que me va haciendo
llorar por nadie y por alguien
en esta triste y dorada
suntuosidad de los parques.*

Таким чином, виявляється, що сад в іспанській картині світу є насправді особливим місцем. Це місце, в якому поети черпають натхнення, це місце для розмови з Богом, це місце для спогадів та мрій. Це місце для суму та переживань і одночасно місце, в якому про все забуваєш та отримуєш насолоду. Також можна помітити, що сад в іспанській картині світу нерозривно пов'язаний з діяльністю садівника, та взагалі з його наявністю та присутністю в саду. Без садівника сад мертвий, пустий, у нього немає душі. Не можна не сказати про те, що сад є символом відродження, символом чогось нового. Обов'язковими елементами саду є квіти (рози та кущі роз, мирт, апельсинове дерево, жоржини, мальви, фіалки, ірис) та дерева, водні ресурси, фонтани, скульптури, найчастіше у вигляді янголів.

Було з'ясовано, що номінативне поле концепту (ядро) складають слова-репрезентанти, які здійснюють базову вербалізацію концепту, до яких належать наступні лексеми: *terreno, cultivar, jardinero, plantas decorativas, plantas ornamentales, flores, árboles, arbustos, fuentes, esculturas*. Ближня периферія концепту JARDÍN представлена наступними лексичними одиницями: *las rosas, las ramas, el viento, las margaritas, el agua, dalias, palmerilla, naranjo, la fuente, los árboles, la estatua, las hojas, ramilletes de flores, flores rosas, el río, el malva, el parque, brotes primaverales, la hierba, sendas de rosales*. Тоді як дальню периферію складають наступні слова-репрезентанти: *“la obra de un peluquero”, la concha, el misterio, colores inanes, mágico paraíso, ruiseñores cristalinos, los sueños, los recuerdos, la soledad, la tristeza, el amor, cristales, estrellas, la luna, ángeles, idilio, penas románticas, lloro, cielo claro*.

Одержані результати не вичерпують проблематики, представлені у статті. **Перспективи** подальших досліджень передбачають діахронічне висвітлення еволюції концепту та компаративний аналіз концепту JARDÍN на матеріалі української та іспанської мов.

Література

Луцьова Т.В. Концепт САД у романі Таша “The Harmony Silk factory” / Т.В. Луцьова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика : [зб. наук. пр.]. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – Вип. VI. – С. 332-338. *Мурдза І.* Вербалізація концепту САД у староукраїнській мові [Електронний ресурс] // Українська мова у XXI столітті: традиції і новаторство. Тези доповідей II Всеукраїнського лінгвістичного форуму молодих учених, 24–26 квітня 2012. – К., 2012. – С. 385-388. – Режим доступу: <http://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/download/25/19>. *Мурдза І.* Концепт саду в романі Любові Голоти «Епізодична пам'ять» [Електронний ресурс] // Електронне видання Київського ун-ту ім. Б. Грінченка. – К., 2014. – №1. — Режим доступу: <http://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/download/81/72>. *Carmen Añón* Tesoros de España Jardines Artísticos / Carmen Añón, Mónica Luengo, Ana Luengo. – España : Espasa Calpe, S.A., 2000. – 160 p. *Centro Virtual Cervantes* El jardín Andalusi [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cvc.cervantes.es/actcult/jardin_andalusi/poetico.htm

Джерела ілюстративного матеріалу

Anonio Machado Jardín [Електронний ресурс] / Anonio Machado. – Режим доступу: <http://www.poemas-del-alma.com/jardin.htm>. Enrique Díez Canedo Oración en el jardín [Електронний ресурс] / Enrique Díez Canedo. – Режим доступу: <http://www.epdlp.com/texto.php?id2=434>. Juan Ramón Jiménez Jardines lejanos [Електронний ресурс] / Juan Ramón Jiménez. – Режим доступу: <http://mercedeszavala.blogspot.com/2010/09/tres-poemas-de-juan-ramon-jimenez-en.html>. Manuel Machado El jardín gris [Електронний ресурс] / Manuel Machado. – Режим доступу: <http://www.poemas-del-alma.com/manuel-machado-el-jardin-gris.htm>. Pablo Neruda Jardín de invierno [Електронний ресурс] / Pablo Neruda. – Режим доступу: <http://www.poemas-del-alma.com/jardin-de-invierno.htm>